Eduskunta
Suuri valiokunta

Lausunto EMU:n kehittämisestä

Re: *komission tiedonanto COM(2015) 600, valtiovarainministeriön muistio VM2015-00652*

Tiivistelmä komission esityksistä

Komission esitys ”Euroopan talous- ja rahaliiton viimeistelemiseksi” perustuu ns. viiden puheenjohtajan aiemmin esittämiin ajatuksiin rahaliiton tiivistämisestä. Niiden pohjalta komissio on laatinut esityksen seuraavista uudistuksista. Komission haluaa tiivistää talouspolitiikan EU-ohjausjaksoa ja koordinoida finanssipolitiikan painopisteitä sekä edistää parhaiden käytäntöjen omaksumista lisäämällä vertaisarviointia. Komissio korostaa paperissaan myös työllisyyden ja sosiaalisten aspektien merkitystä. Komissio haluaa parantaa nykyisiin finanssipoliittisiin sopimuksiin sisältyvien mittareiden läpinäkyvyyttä ja yksinkertaistaa sääntöjä.

Esityksessä toivotaan myös tehokkaampaa puuttumista makrotaloudellisiin epätasapainoihin, mikä käytännössä lienee kuitenkin mahdotonta – useimmiten epätasapainot ovat seurausta yksityisen sektorin velkaantumisesta ja palkanmuodostuksesta, jotka eivät ole valtioiden määrättävissä.

Uutena instituutiona komissio ehdottaa asiantuntijoista muodostuvien kansallisten kilpailukykykomiteoiden järjestelmää. Niiden avulla haluttaisiin luoda politiikasta riippumatonta tukea erilaisille rakenneuudistuksille, joita komissio on pitkään

esittänyt maakohtaisissa suosituksissaan. Kilpailukykykomiteoiden tulisi pyrkiä vaikuttamaan myös palkanmuodostukseen. Komissio ilmoittaa lisäksi perustavansa viidestä asiantuntijasta muodostuvan Euroopan finanssipolitiikan komitean, joka antaisi oman panoksensa jäsenmaiden talouspolitiikan valvontaan.

Näiden toimien lisäksi komissio ehdottaa euroalueelle yhtenäistä ulkoista edustusta ja pankkiunionin kehittämistä rahoitusunioniksi.

Koska esitetyt uudistukset kaventavat jäsenvaltioiden talouspoliittista autonomiaa (niihin liittyy entistä enemmän ”jaettua suvereniteettia”), esittää komissio uusia parlamenttikuulemisia uusien toimintamallien demokraattisen oikeutuksen turvaamiseksi. Komissio haluaa, että kaikki EU:n jäsenmaat hyväksyisivät tiedonannossa esitetyt toimenpiteet.

Suomen kanta on varovainen ja järkevä

Valtiovarainministeriö suhtautuu omassa muistiossaan (hallitusohjelman mukaisesti) varauksellisesti joihinkin komission esityksiin. Suomen kanta on, että jäsenmaat vastaavat itse talouspolitiikastaan ja veloistaan. Tämän linjauksen voi katsoa olevan ristiriidassa komission pyrkimysten kanssa. Suomi suhtautuu varauksellisesti myös kansallisen kilpailukykyneuvoston perustamiseen ja haluaa lykätä yhteisen talletussuojajärjestelmän perustamisen kauemmaksi tulevaisuuteen. Suomi kannattaa periaatteessa yhteistä euroalueen edustautumista mutta vastuuta sellaista välivaihetta, jossa yhteinen edustautuminen koskisi vain pieniä jäsenmaita.

VM:n esittämää Suomen varauksellista kantaa voi pitää perusteltuna ja Suomen kansallisten etujen mukaisena. Samalla on todettava, että koko euroalueen toimivuuden kannalta ja uskottavuuden kannalta komission esityksiä voi pitää perusteltuina, joskin ne toteutuessaan johtaisivat kansallisen päätösvallan ja samalla myös demokratian olennaiseen kaventumiseen.

Kriittisiä kommentteja

Komission ehdotukset rahaliiton tiivistämisestä merkitsevät jäsenvaltioiden kansallisen finanssipolitiikan siirtämistä entistä tiukemmin unionitason ja samalla komission ohjaukseen. Tällä tavoitellaan euroalueen makrotalouspolitiikan

tehostamista paremmalla raha- ja finanssipolitiikan yhteensovittamisella ja samalla välttämättömäksi katsottujen rakenteellisten uudistusten edistämistä. Näiden tavoitteiden edistämiseksi vahvistetaan nykyisiä ohjausmekanismeja ja luodaan niiden tueksi uusia elimiä, jotka ovat irrallaan kansallisen tason edustuksellisesta demokratiasta; näitä ovat finanssipoliittinen lautakunta ja kilpailukykyneuvostot.

Finanssipolitiikka ja sitä tukevat rakenneuudistukset eivät kuitenkaan ole poliittisesti neutraaleja asioita. Ne vaikuttavat tulonjakoon, työllisyyteen ja työmarkkinoiden toimintatapoihin. Sen vuoksi on kyseenalaista komission tapaan luoda asetelma, jossa kansallisen tason demokraattisen päätöksenteon roolia kavennetaan ja talouspoliittisia asioita käsiteltäisiin vain neutraaleina asiantuntijakysymyksinä.

Makrotalouden ohjauksen kannalta komission pyrkimykset palkanmuodostuksen ohjaamiseen ja makrotaloudellisiin epätasapainoihin puuttumiseen ovat ymmärrettäviä. Sisämarkkinoiden toimintalogiikka ja työmarkkinaosapuolten sopimusvapaus ovat kuitenkin ristiriidassa näiden tavoitteiden kanssa.

Vaikka finanssipoliittisen ohjauksen epäpolitisointi ja tiukempi keskittäminen unionitasolle voivat vaikuttaa ainakin teoriassa hyviltä keinoilta luoda toimiva taloudellinen unioni, on mahdollista – ja ehkä jopa todennäköistä, että nämä pyrkimykset eivät ole Suomen kansallisten intressien mukaisia. Siirtyminen ylikansalliseen talletussuojajärjestelmään pitää sisällään ilmeisen riskin, että verraten hyvin riskeihin varautunut kotimainen finanssisektori voi joutua maksamaan muiden aiheuttamien kriisien kustannuksia. Samalla se on askel myös kohti pitkän ajan tavoitteena olevaa julkisen velan yhteisvastuuta.

Suomen talous on perinteisesti ollut keskimääräistä euromaata alttiimpi suurille suhdannevaihteluille ja vastaavasti myös suurille julkisen talouden tasapainon vaihteluille. Tämän vuoksi kansallinen talouspolitiikka tarvitsee riittävästi liikkumatilaa. Jo nykyiset finanssipoliittiset sopimukset rajoittavat talouspolitiikan sopeutumismahdollisuuksia ja ehdotetut lisäohjauskeinot johtaisivat luultavasti näiden rajoitusten tiukentumiseen. Oman toimintavapauden rajoittaminen ei yleensä ole kenenkään etujen mukaista, ja on vaikea nähdä miten Suomikaan hyötyisi oman talouspoliittisen autonomiansa kaventumisesta.

Komission vallan lisääminen ei ole ongelmallista suurimpien jäsenmaiden kannalta, koska ne saavat äänensä hyvin kuuluviin myös komissiossa. Tämän vuoksi niiden kannattaa edistää yhteisten ohjausmekanismien kehittämistä. Suomen tapaisten pienten jäsenmaiden kannalta pidemmälle viety suvereniteetin jakaminen merkitsee kuitenkin talouspoliittisen suvereniteetin liudentumista, mikä käytännössä näyttäytyy kansallisen talouspolitiikan liikkumavaran ja eduskunnan tosiasiallisen budjettivallan kaventumisena. Vallan siirtyminen eduskunnan ulkopuolelle heikentää demokratiaa.

Julkisen talouden kontrollin avulla unionitaso lisää vaikutusvaltaansa myös suhteessa suomalaisiin työmarkkinoihin ja sosiaaliturvajärjestelmään.

Koska kyse on päätöksistä, joilla kansallista päätösvaltaa kavennetaan peruuttamattomalla tavalla, olisi ensiarvoisen tärkeää, että ehdotusten vaikutuksia arvioitaisiin laajasti ja monipuolisesti ennen niihin sitoutumista, ja että niistä käytäisiin laaja keskustelu. Samalla tulisi varata mahdollisuus myös siihen, että Suomen ei ole pakko hyväksyä kaikkia ehdotettuja muutoksia.

Helsingissä 2.12.2015

Jaakko Kiander

valtiot.tri
kansantaloustieteen dosentti, Helsingin yliopisto
johtaja, Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Ilmarinen